

Una possible rendició pactada de Mallorca i Eivissa el 1715

per Pere Vilàs Gil

Fa uns anys vàrem tenir ocasió de publicar un estudi basat en els documents localitzats a l'Arxiu General de Simancas (AGS secció Guerra Moderna, suplement, lligall número 476) sobre l'arribada a Eivissa del coronel Daniel O'Sullivan, primer governador borbònic, el 5 de juliol de 1715 (vegeu *Eivissa* núm. 33-34, p. 18-22). En un recent viatge a la capital d'Anglaterra hem tengut ara una nova oportunitat d'accedir a uns altres papers que ens permeten conèixer un aspecte tal vegada ignorat o no prou explicat sobre la complicada política que es feia en aquells ja llunyans dies pel que fa a les nostres illes.

Acompanyat per l'amic Joan Prats Bonet —qui serví d'interpret— i amb la preparació feta abans des d'Eivissa amb l'ajuda inestimable de Chus Adamuz i del seu domini de la llengua anglesa, vàrem fer una visita al The National Archives UK, un modern edifici situat a Kew, a la barriada de Richmond (Surrey) de l'extraradi de Londres. Allí vàrem consultar i fotocopiar un plec amb el títol *Memorial concerning proposed conditions of surrender for Majorca and Ibiza* (signatura SP 78/160), els documents del qual il·lustren més aquest tema de l'arribada de les tropes borbòniques i que creiem prou interessant fer-los públics.

En línies generals direm que es tracta d'un lligall redactat en llengua francesa —la traducció del qual volem agrair a Sofia Vuibert—, que podem dividir en dues parts. La primera, consisteix exclusivament en una descripció de la intensa activitat diplomàtica que el comte d'Stair, John Dalrymple, aleshores

ambaixador d'Anglaterra a París, tot seguint ordres del seu sobirà, realitzà per aconseguir una evacuació digna de les tropes imperials destinades a les dues illes mitjançant una rendició pactada. La segona són les possibles clàusules del futur tractat.

Un document que acompanya l'esmentat plec, redactat a la cort de St. James en llengua anglesa, conté les instruccions generals que el rei George I d'Anglaterra, amb la retòrica habitual de l'època, dóna al seu ambaixador per tal d'actuar de mitjancer entre el rei de França Lluís XIV, avi i mentor del rei d'Espanya Felip V; aquest darrer, victoriós en la guerra de Successió, havia delegat en el seu avi per arribar a un acord en aquest assumpte, i Carles, emperador i rei d'Àustria, anterior pretendent a la corona d'Espanya i cap del bàndol perdedor de la guerra, qui també havia delegat en lord Stair, a fi que es permetés a les tropes imperials abandonar les dues illes sense entrebancs i amb les millors condicions, privilegis i avantatges per als habitants de Mallorca i Eivissa, així com també per a la total execució del Tractat de Tormes, signat a Utrecht, per a la completa evacuació de Catalunya, segons diu el document.

No obstant això, a l'últim paràgraf i mirant pels seus interessos particulars, el rei d'Anglaterra aprofita i recomana al seu ambaixador que s'asseguri que res del que es pugui acordar en el tractat perjudiqui la correspondència i el comerç que hi havia abans de la guerra entre les dues illes i la de Menorca, aleshores sota el seu do-

mini. La carta du data del 30 d'abril de 1715.

Pel que fa al projecte de tractat, realment no es pot dir que el document estigui en la fase definitiva, tot i que la seua lectura suggereix una llarga elaboració. En essència el que diu és el següent:

“El rei de la Gran Bretanya, en el seu desig per prevenir qualsevol acte que pogués encendre una altra vegada la guerra a Europa, va proposar a Sa Majestat Imperial acabar el desacord relacionat amb les illes de Mallorca i Eivissa amb un tractat de pau. Sa M.I. va consentir en la proposta i a la vegada li va pregar que fes de mitjancer en aquest tractat.”

A continuació el rei de Gran Bretanya envià una ordre al seu ambaixador a París, el comte d'Stair, que arribà el 20 de març de 1715, per tal de notificar a Sa Majestat Molt Cristiana (el rei de França) el pas donat per l'emperador, el seu enemic en aquesta contesa, i proposar-li que fes ús de la seua influència davant el rei d'Espanya per obtenir-ne l'autorització necessària a fi d'actuar com a delegat en aquest procés de negociació. Al mateix temps lord Stair va enviar un correu a Viena demanant un poder de la cort imperial per actuar en el seu nom i acordar les condicions. Aquest poder va arribar el 14 d'abril.

Una vegada arribada l'autorització del rei d'Espanya, Lluís XIV va nomenar el marquès de Forcy com a ministre plenipotenciari per la part francoespanyola i ambdós plenipotenciaris, Stair i Forcy, acordaren que Espanya suspendria momentàniament la projectada expedició

Mentre esperaven, Forcy es queixava molt seriosament de la despesa que suposava per al seu representat Felip V el manteniment de tota la força que tenia preparada per fer el salt a les illes, la qual pujava a una gran suma diària sense cap profit. Amb la urgència de la pressió que el francès li feia, mentre arribava l'acreditació Stair proposà l'evacuació de les tropes imperials de Mallorca segons les instruccions que havia rebut de Viena. Aquesta proposta du data del 16 de maig, és a dir, un dia abans de rebre l'acreditació del rei de Gran Bretanya. També assabentà Methwen, aleshores ambaixador de Gran Bretanya a Madrid, de la marxa de les negociacions i li féu saber que únicament insistiria en els privilegis dels habitants de Mallorca i Eivissa, amb l'objecte que la cort espanyola no pensàs que tenia intenció d'embolicar

La nova proposta consistia a reconèixer que la comunicació i lliure comerç entre Menorca i les altres illes s'havia de

El dia 30 de maig, Forcy comunicà a Stair que Lluís XIV ja havia proposat i avalat davant el seu nét el manteniment dels privilegis dels habitants de les dues illes, i que, segons el seu parer, ben prompte es rebria la conformitat de Felip V per aquest tema i el del comerç amb

Fragment d'un mapa alegòric de la guerra de Successió en què es representa Felip V i les seues tropes. Va ser realitzat entre 1740 i 1760; un de semblant, en diferent cromatisme i detalls, va ser dedicat al derrotat arxiduc Carles. (AHE, Cartografia, XIX.2-18.)

El rei britànic George I (1714-1727), pintura de l'escola de Kneller, i el seu ambaixador, lord John Dalrymple (1673-1747), segon comte d'Stair, governador de Menorca entre 1742 i 1747. (Government Art Collection, www.gac.culture.gov.uk).

Menorca, sempre que Stair li garantís (una altra vegada!) que no enviarien noves tropes imperials.

Stair va escriure a Londres i Viena el 31 de maig i l'1 de juny respectivament donant el seu parer en el sentit que tot semblava indicar que ben aviat se signaria un acord, segons les condicions que s'havien exposat. No obstant això i

a la vista que passaven els dies i no hi havia contestació d'Espanya, el 23 de juny va anar a visitar Forcy per veure si hi havia cap novetat. Arribat a casa del marquès, aquest li va ensenyar una carta de la cort de Madrid dient que s'havien cursat les ordres pertinents perquè l'expedició d'invasió de les illes sortís dels ports on era concentrada.

El mateix dia els va arribar la notícia que les tropes ja havien desembarcat.

Com vàrem explicar a l'article publicat a la revista *Eivissa* esmentat al principi, l'exèrcit felipista desembarcà a cala Llonga de Mallorca el 13 de maig, i el 5 de juliol arribaren a Eivissa dos vaixells procedents de Mallorca amb 300 homes comandats per Daniel O'Sullivan amb les conseqüències conegudes.

Quant a la proposta de tractat que hauria pogut ser, es compon de 23 articles i està signat a Viena pel marquès de Rialga en nom del rei Carles el 15 d'abril d'aquell any. En el preàmbul diu que l'objecte del tractat és conservar els privilegis, béns, honors, llibertats i franquícies dels pobres pobles de Catalunya, Mallorca i Eivissa (!), que no té cap altra intenció més que la de contribuir a la pau a Europa i proporcionar la paternal tranquil·litat als pobles afligits de Catalunya i les illes amb l'alleujament que s'espera de l'aplicació de la convenció d'Utrecht. És per això que ha nomenat lord Stair ministre plenipotenenciari i ordenat la redacció dels articles següents:

Una simple lectura d'aquest an-

“Art. 1. La primera cosa que es pretén és que totes les ofenses i injúries reals o preteses comeses durant la guerra directament o indirectament, políticament o militarment, de fets, escrits o paraules, pels pobles o pels habitants de les illes de Mallorca i Eivissa, o per alguns d'ells en qualsevol qualitat o condició, siguin oblidades de manera que mai no es faci cap recerca ni retret a aquells a qui es pugui imputar, ni que no s'exigeixi cap reparació. Que un silenci perpetu sigui imposat a tots els governadors i comandants superiors i inferiors i a qualsevol magistrat o gent de lleis, i que a aquests efectes sigui publicada una amnistia general sense cap reserva a favor d'aquests pobles i habitants, magistratures i comunitats, així com dels particulars que depenen d'ells en tots els casos des del començament de la guerra fins a l'evacuació.

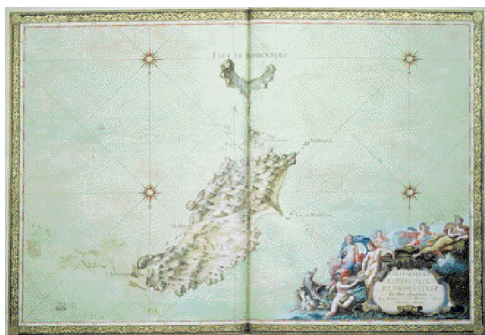
Art. 2. Tots els naturals de les dues illes, ja siguin eclesiàstics o seculars, corporacions, comunitats, universitats i col·legis, o persones singulars en qualsevol qualitat o condició, sense exceptuar ningú, siguin mantenguts en els honors, dignitats i beneficis que puguin posseir, així com també tots els béns mobles o immobles, rendes, fruits, accions i drets que puguin haver adquirit per herència o de qualsevol altra manera abans o durant la guerra, sense que puguin ser molestats per ningú i sense cap pretext, principalment contra els fruits que puguin ser inclosos i percebuts fins al dia de

l'evacuació.

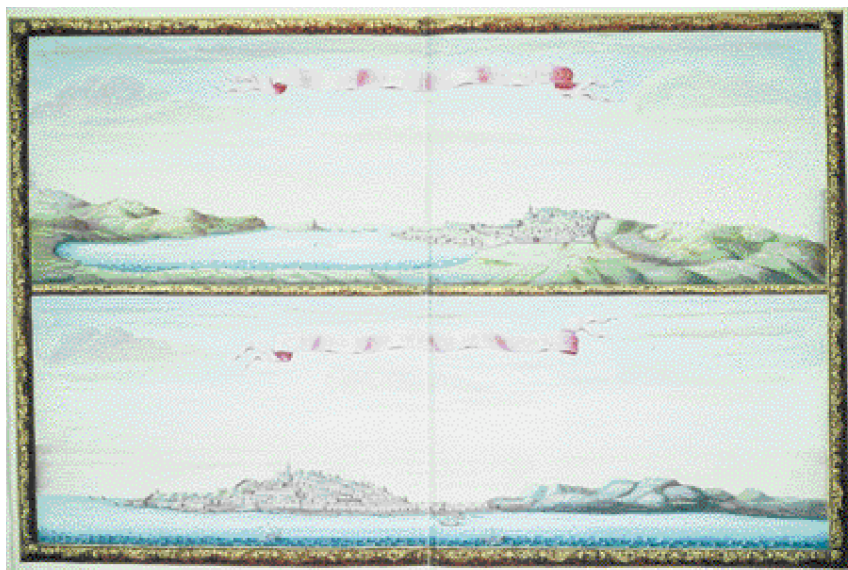
Art. 3. Igualment, tots aquells que hagin obtingut una dignitat eclesiàstica o qualsevol benefici pel príncep actual [es refereix, lògicament al pretendent Carles], posseïdor d'aquestes illes fins el dia de l'evacuació, i que la posseeixi ja sigui per concessió del Papa o en virtut de cartes del príncep, els seus tinents generals, comandants o oficials, siguin mantinguts sense cap torbació ni impediment. Que el mateix sigui observat respecte als nomenaments, provisions, comandes, càrrecs polítics i magistratures, de tal manera que els que havien estat nomenats pel príncep posseïdor actual durant la guerra, i que les posseïran fins el dia de l'evacuació, siguin mantenguts plenament sense ser torbats, suspesos, molestats o impeditos ni en les seues funcions ni en els seus sous per cap raó que pugui al·legar el Papa (?).

Art. 4. Per observar encara millor i sense cap reserva allò establert per l'article primer, es demana especialment i principal que tots els privilegis, llibertats, constitucions, franquícies i costums generals del regne i particulars de les ciutats, llocs i comunitats de Mallorca i Eivissa, siguin mantengudes i conservades en el mateix estat en el qual es trobaven i comportaven en temps del rei Carles que al cel sigui.

Art. 5. Serà necessari també que totes les sentències

Les potències europees feia temps que es fixaven en les Pitiüses. Ho demostren diferents documents plens d'informacions útils en cas de guerra o d'intent d'invasió. Dues vistes de la vila d'Eivissa, una des de terra endins i l'altra des de la badia fetes el 1680. A dalt, una carta general d'Eivissa i Formentera amb el nord a la part inferior i aixecada també el 1680. Es conserven al Service Historique de la Marine, París, França.

produïdes entre parts a les illes de Mallorca i Eivissa sota l'autoritat del príncep que farà l'evacuació, tinguin el seu ple efecte a fi que la seua execució no sigui impedida ni retardada, i que no puguin ser ni anul·lades ni rompudes si no és per les vies ordinàries de la justícia, quan les parts hagin establert recurs o revisió de la causa conforme a les disposicions de les lleis i constitucions del regne.

Art. 6. Als naturals i habitants de les dues illes, reafirmats en la plenitud dels fruits dels seus béns i drets, se'ls ha de permetre disposar-ne, segons la seua voluntat i vendre, transportar, empenyorar i alienar els béns mobles, immobles, drets i accions que els pertanyen fora de l'extensió de les dues illes en aquells països posseïts pel príncep que farà l'evacuació, com també el dret a retirar-se amb tota la seguretat i llibertat fora de les dites illes en el terme d'un any a partir del dia de l'evacuació per establir-se a un altre lloc, sense que se'ls pugui pertorbar en la sortida o en el transport dels seus efectes i mobles. En el cas que vagin a establir-se a un país neutral se'ls ha de mantenir en el fruit dels béns que encara tinguin, o que els pugui correspondre a les illes i països posseïts per l'esmentat príncep.

Art. 7. No hi ha dubte que els drets anomenats "Patrimoni del Rei" poden ser exigits i percebuts en profit del príncep posseïdor actual fins el dia de l'evacuació, però com que la voluntat de Sa Majestat Imperial i Catòlica no és que aquesta exacció es faci amb tot el rigor en contra dels que tal vegada no tendrien els mitjans necessaris per satisfer-la en el temps, es demana que fins a aquell dia siguin pagats de bona fe per aquells que l'administració els ho demani.

Art. 8. És raonable que tots els espanyols, siguin castellans, aragonesos, valencians o catalans, fins i tot els indis que eventualment es trobin a les illes en el temps de l'evacuació siguin inclosos en l'amnistia estipulada en l'article primer i que en virtut d'aquesta amnistia es puguin dirigir amb tota llibertat a les seues cases per gaudir en pau dels seus drets, béns i possessions.

Art. 9. També s'ha de demanar el mateix a favor per a tots els espanyols eclesiàstics i familiars d'ells que eren a Barcelona o a altres indrets de Catalunya en el temps de

l'última reducció (aquest punt està especialment recomanat a la vigilància del lord) i que es faci per a ells una convenció particular en virtut de la qual tots i cada un d'ells pugui tornar a gaudir plenament i palpable de les seues cases i béns en el temps de sis mesos.

Art. 10. I encara més quan en contra de tots els drets i justícia, fins i tot en contra del que s'havia estipulat a Utrech, els bisbes, sacerdots i altres eclesiàstics de Catalunya proveïts des de l'any 1705 han estat no solament desposseïts de les rendes dels seus beneficis sinó també impedit de l'exercici de la seua jurisdicció eclesiàstica. És de justícia i de religió i així ho desitja Sa Majestat Imperial i Catòlica i el príncep posseïdor d'aquests països que siguin tots restablerts en el ple i plàcid gaudi de les rendes i en el lliure exercici de la seua jurisdicció i funcions eclesiàstiques, de la mateixa manera que els que han estat bandejats, o que per por al govern s'han allunyat, amb la condició que hagin tornat en el termini de sis mesos a les seues esglésies o a la cort de Roma.

Art. 11. Havent-se reservat la reina de la Gran Bretanya (?) la mediació o la facultat de fer servir els seus més eficaços oficis a favor dels catalans per a la conservació dels seus nous privilegis i llibertats, de part de Sa Majestat Imperial i Catòlica insistirem a fi que Sa M.I. i C. i el príncep posseïdor els restableixin en ells com en els temps del rei Carles II, i que d'això es faci una convenció posterior.

Art. 12. Amb la finalitat que tot es faci en el temps de l'evacuació de les illes, llocs i places que contenen i que res no es faci en contra de la intenció del tractat i de les seues estipulacions, estaria bé que es faci (l'evacuació) en presència de dos comissaris, un anglès nomenat per Sa Majestat Britànica i l'altre francès anomenat per Sa Majestat Molt Cristiana, a fi que siguin testimonis oculars de tot, i que en facin una declaració. Sa M.I. i C. així ho desitja i promet de la seua part que l'evacuació es farà de bona fe sense perjudicar cap de les fortificacions que es troben a les illes, i sense pretendre cap reembossament o equivalent per a aquelles que han pogut estar novament fetes o ampliades.

Art. 13. S'estipula que el virrei que mana a les dues illes, amb la mateixa bona fe pugui retirar i fer sortir d'elles tota

l'artilleria i pólvora, bales de canó, armes, municions i instruments propis del servei de la guerra, tant marítims com terrestres, que han estat introduïts durant el temps de la possessió del príncep que ha de fer l'evacuació. I si es dona el cas que no es pugui transportar tot durant el temps de la dita evacuació, s'ha de donar la llibertat a l'esmentat virrei o comandant per deixar allí uns comissaris anomenats per ell per acabar amb el transport de la resta que quedi, i que no només s'han de poder quedar amb tota la seguretat i llibertat que es practica en el dret de la guerra en aquests casos, sinó que també se'ls ha de facilitar tota l'ajuda, protecció i assistència que necessitin per dur a bon terme l'esmentat transport.

Art. 14. Ni el virrei ni el comandant ni qualsevol altre oficial de guerra de qualsevol funció o qualitat que sigui podran ser retinguts en el temps de l'evacuació per causa de deutes, o per qualsevol altra raó que es pugui al·legar, ni tan sols els simples soldats, mariners o altres persones que hagin de seguir les tropes o servir a l'evacuació. Tampoc es podran parar els seus mobles i efectes personals, però amb la finalitat que tot se sàpiga sense perjudici de ningú, el virrei deixarà a les illes uns comissaris que tendran cura de liquidar els deutes que puguin quedar endarrerits i d'abonar el pagament, sempre que puguin fer-ho amb la seguretat pròpia del dret de la guerra i sempre que no siguin objecte de cap greuge en les seues persones ni efectes personals.

Art. 15. Que la sortida i el transport dels batallons imperials amb els seus oficials i bagatges no siguin pertorbats ni tinguin impediments de cap mena, ans bé que se'ls faciliti l'assistència que puguin necessitar a fi que es

dirigeixin al seu lloc de destinació, segons les ordres que tinguin.

Art. 16. Els altres regiments d'Infanteria o Cavalleria que estan actualment a les illes de Mallorca i Eivissa, fins i tot els oficials agregats i les altres persones dependents d'ells han de gaudir de la mateixa llibertat i seguretat en la sortida i transport per a ells i els seus mobles i equipatges i els ha de ser permès utilitzar els vaixells que vulguin, ja siguin anglesos, mallorquins o qualssevol altres, i no solament no se'ls podrà impedir sinó que en el cas que faltin vaixells o qualsevol altre mitjà per al transport, se'ls haurà de facilitar a la seua satisfacció. També se'ls haurà de proveir dels salconduïts i passaports necessaris per dirigir-se a Gènova, Nàpols o Sardenya, i tenir l'assistència caritativa que puguin necessitar a la seua sortida.

Art. 17 al 21 (no hi són).

Art. 22. Que el rei de la Gran Bretanya i el rei Molt Cristià s'encarregaran, com a mediadors, de la fidel i completa execució del tractat i en sortiran fiadors d'ell.

Art. 23. Que les ratificacions al tractat siguin expedides d'una part i de l'altra en el termini de quatre setmanes, o més aviat si es pot, i que l'intercanvi es faci immediatament després.

A Viena, a 15 d'abril de 1715.

Signat

Carles

El marquès de Rialga."

tecedent suggereix d'immediat la sospita que a lord Stair els francesos li varen prendre el pèl, ja que es fa palès que l'entretenien amb noves mentre els espanyols preparaven l'expedició contra les illes, d'aquí la insistència del marquès de Forcy que l'emperador desistís d'enviar noves tropes, segons el que havien acordat. Senzillament, tant els espanyols com els francesos no tenien cap intenció de complir el tractat per al qual tanta feina havia fet Stair, i es comprenen les seues raons si ho miram des de l'òptica dels vencedors, perquè una vegada ocupada Barcelona l'anterior 11 de setembre, la seua posició en el conflicte era prou forta i consolidada que no necessitaven fer cap mena de pacte, és a dir, ho podien acabar sols sense haver de rebaixar l'èxit de la indiscutible victòria militar, perquè, com és ben sabut, pactar sempre vol dir cedir en alguna cosa.

Si optaren per embolicar l'assumpte en comptes de dir que no

directament és, sens dubte, perquè varen trobar una molt bona ocasió per evitar tenir més problemes en la invasió dels que havien previst, com així hauria estat si per part del partit austriacista s'haguessin enviat més soldats amb la missió de protegir l'evacuació de les tropes imperials que encara quedaven.

És per això que sembla evident que espanyols i francesos s'havien posat d'acord per enganyar l'ambaixador anglès, ja que havent desembarcat a Mallorca el 13 de maig, el dia 30 d'aquell mateix mes encara li feien promeses que tot aniria segons les condicions mig acordades, i no és fins el 23 de juny, més d'un mes després de la invasió, quan li comuniquen que ja l'havien portat a terme, i encara perquè a la vista de la manca de notícies, ell mateix va acudir al domicili del plenipotenciari del bàndol borbònic a veure si hi havia res de nou. El que sorprèn de tot això és que tant l'emperador com el rei de Gran Bretanya no avisaren Stair, perquè

costa pensar que els serveis d'informació, tant d'un com de l'altre, no els havien assabentat del desembarcament.

Quant a l'articulat, és clar que encara estava en una fase inicial de la redacció. Falten cinc articles complets i, tot i que algun d'ells es veu més elaborat, principalment els primers, a partir del número 4 no fa la impressió que hagin passat de ser unes notes personals recordatòries anteriors a la redacció definitiva.

Sigui com vulgui, a la vista del que hem exposat, i especialment de la demanda recurrent que s'havia de respectar la llibertat i els privilegis dels naturals de les illes, o sigui mantenir les institucions pròpies com havien estat fins que els decrets de nova planta les varen fer desaparèixer sense contemplacions, cal que ens preguntem si en aquella ocasió vàrem estar prop de conservar-les o va ser un engany més, l'últim, a la població i als que varen perdre aquella guerra. ■